

Доброштан Мирослав Володимирович

магістр

Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Анотація. У статті розглядаються питання сутності, ролі та значення інформаційних прав людини, їх види, особливості правового механізму захисту інформаційних прав людини.

Ключові слова: інформація, право на інформацію, інформаційні права, види інформаційних прав, інформаційна безпека, інформаційні правовідносини.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы сущности, роли и значения информационных прав человека, их виды, особенности правового механизма защиты информационных прав человека.

Ключевые слова: информация, право на информацию, информационные права, виды информационных прав, информационная безопасность, информационные правоотношения.

Summary. The article deals with the issues of the essence, role and meaning of information rights of people, their types, features of the legal mechanism of protection of information rights of people.

Key words: information, right to information, information rights, types of information rights, information security, information legal relations.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві інформація займає провідне місце та вважається визначним стратегічним ресурсом. Сьогодні Україна переходить від індустріального суспільства до інформаційного, тому зростання ролі інформації, її вільний кругообіг в державі, а також поза її межами стає важливим питанням.

Становлення та розвиток інформаційних засад соціуму припускає наявність сукупності передумов, що забезпечують його оновлення і розвиток. Основною умовою зазначеного процесу є юридично оформлений захист інформаційних прав людини. У зв'язку з цим дослідження питань правового механізму захисту інформаційних прав людини є досить актуальним.

Метою статті є удосконалення науково-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо правового механізму захисту інформаційних прав людини.

Дослідження проблеми. Проблемам інформаційних прав людини присвячено багато наукових робіт, зокрема таких вчених, як Н.Г. Александрова, С.С. Алексєєва, А.І. Арістової, М.І. Байтіна, О.О. Баранова, К.І. Белякова, В.М. Брижко, О.П. Дзьобань, А.В. Малько, Н.І. Матузова, В.С. Нерсисянц, В.Г. Пилипчука, Ю.С. Решетова, Н.А. Савінової, А.Ф. Черданцева, В.М. Фурашева та інших.

Проте, віддаючи належне теоретичній та практичній цінності попередніх наукових здобутків, існує досить багато невирішених питань, особливо щодо правового механізму захисту інформаційних прав людини.

Виклад основного матеріалу. Згідно Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

Вперше поняття «право на інформацію» було визначено також у Законі України «Про інформацію», а саме: «Кожен має право на

інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб» [2].

Закон України «Про інформацію» – це перший в державі закон, який заклав правові основи інформаційної діяльності, визначив головні напрями державної інформаційної політики, закріпив право громадян України на інформацію і визначив правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації.

Основою національного законодавства є Конституція України, в нормах якої відображені основні права, свободи та інтереси людини.

У Конституції України зазначено, що право людини на інформацію - самостійне конституційне право, яке дозволяє людині вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким способом, що гарантується ч. 2 ст. 34 Конституції України [1].

Існує два шляхи виникнення інформаційних прав і свобод людини у правовій системі української держави:

- 1) шляхом ухвалення нових нормативно-правових актів внутрішнього державного характеру, що закріплюють нові інформаційні права людини і громадянина;
- 2) шляхом ратифікації міжнародних угод, що містять нові інформаційні права людини і громадянина [5, с. 22].

Виділяють наступні види інформаційних прав людини, що закріплюються конституційними нормами.

1. Свобода особистого і сімейного життя (ст. 32);
2. Таємниця листування, телефонних переговорів, телеграфної й іншої кореспонденції (ст. 31);

3. Право громадянина не зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, шляхом збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах та організаціях із відомостями про себе (ст. 32);
4. Право громадянина направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися в органи державної влади, органи місцевого самоврядування та до посадових і службових осіб цих органів (ст. 40);
5. Право кожного громадянина на сприятливе навколишнє середовище, достовірну інформацію про її стан (ст. 50);
6. Право кожного на свободу творчості і право доступу до культурних цінностей (ст. 54);
7. Право кожного громадянина на одержання кваліфікованої правової допомоги (ст. 59) [4, с. 200].

Правовий механізм захисту інформаційних прав людини поділяється на нормативно-правовий та організаційно-правовий.

Нормативно-правова форма виражається в ухваленні нормативно-правових актів або у внесенні до існуючих нормативно-правових актів таких змін, які можуть сприяти здійсненню захисту інформаційних прав людини і громадянина [5, с. 22].

Елементами нормативно – правового механізму захисту інформаційних прав є: нормативне закріплення здійснення правового захисту інформаційних прав людини і громадянина; юридичний факт, який дозволяє почати процес правового захисту інформаційних прав людини і громадянина; правовідносини, в яких є права та відповідні ним обов’язки; суб’єкти правового механізму захисту інформаційних прав людини і

громадянина; об'єкти правового механізму захисту інформаційних прав людини і громадянина [5, с. 23].

Організаційно-правова форма виражається в діяльності державних органів, що беруть участь у процесі захисту прав інформаційної людини і громадянина на території України.

Основна роль належить Президентіві України, Верховній Раді України, органам виконавчої влади, правоохоронним органам, а також інститутам громадського суспільства. Роль Президента України в організаційно-правовому механізмі захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні обумовлена тим, що він є гарантом прав і свобод людини в українській державі. Роль органів виконавчої влади в організаційно - правовому механізмі захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина визначається в організації виконання норм Конституції України і законів, також вона реалізується через аналітичну роботу [1].

Особливе місце в організаційно-правовому механізмі захисту інформаційних прав людини відводиться правоохоронним органам (судам, прокуратурі, органам МВС, адвокатурі, нотаріату), які відіграють найактивнішу роль у захисті інформаційних прав і свобод людини і громадянина [5, с. 23].

Існує ціла низка проблемних питань, які виникають під час судового захисту інформаційних прав людини, серед яких: складність розмежування підсудності справ щодо захисту прав особи на звернення та доступ до публічної інформації; застосування судами не передбачених чинним законодавством способів судового захисту права на повагу до честі, гідності та ділової репутації особи; відсутність у чинному законодавстві засобів доказування поширення інформації в мережі Інтернет; відсутність у законодавстві визначення меж інформації, що становить суспільний інтерес; юридична невизначеність у частині можливостей втручання

держави в приватне життя особи та використання її персональних даних тощо [3, с. 30].

Висновки. Отже, для подальшого удосконалення та підвищення ефективності правового механізму захисту інформаційних прав людини пропонуємо:

- ухвалити закон, яким регулюватимуться умови і порядок реалізації права на інформацію, що, у свою чергу, дозволить скоротити обсяг підзаконного правового регулювання;
- створити інститут спеціалізованого Уповноваженого із захисту інформаційних прав людини;
- створити спеціалізовані суди, діяльність яких буде пов'язана із захистом інформаційних прав і свобод людини і громадянина (інформаційних судів);
- провести уніфікацію переліку підстав для обмежень інформаційних прав і свобод людини і громадянина та створити перелік випадків їх прямого обмеження з подальшим закріпленням в законодавстві.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ.
3. Куруц В. М. Деякі особливості судового захисту інформаційних прав людини / Судова апеляція. – 2014. - №2(35). - С. 25-32.
4. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.
5. Настюк В.Я., Белєвцева В.В. Правовий захист інформаційних прав і свобод людини в Україні: проблеми та перспективи / В.Я. Настюк, В.В. Белєвцева // Інформація і право. – 2015. – № 2(14). – С. 20-25.